

Μέσα από την εξιστόρηση της ζωής του Ρωμανιώτη Νταβιτσόν Εφέντη από τα Γιάννενα αναβιώνει η ζωή της κοινότητας

# Η ρωμανιώτικη ιστορία σε μικρογραφία



Ο Νταβιτσόν Εφέντης και η κυρά Χαννούλα Λεβή με ένα από τα εγγόνια τους στη λίμνη Παμβώτιδα, γύρω στο 1904, σε φωτογραφία του Νισήμ Λεβή. Την οικογένεια πρωτογνωρίσαμε μέσα από τις φωτογραφίες του γιου του στη βραβευμένη από την Ακαδημία Αθηνών έκδοση «Το Πανόραμα του Νισήμ Λεβή: Οι στερεοσκοπικές φωτογραφίες και τα ταξίδια ενός Γιαννιώτη γιατρού, 1898-1944»

«ΤΟ ΠΑΝΟΡΑΜΑ ΤΟΥ ΝΙΣΗΜ ΛΕΒΗ» / ΕΚΔ. ΚΑΠΟΝ



ΓΡΑΦΕΙ Ο  
ΜΩΥΣΗΣ ΕΛΙΑΣΦ

Το βιβλίο του Αλέξανδρου Μωυσή «Νταβιτσόν Εφέντης, ένας ρωμανιώτης πασάς στα Γιάννενα» (εκδ. Καπόν), πέραν του γενικότερου ιστοριοδιφικού ενδιαφέροντος, ιδιαίτερα για τον πολίτη της πειρωτικής πρωτεύουσας, αλλά και για κάθε Ηπειρώτη, παρουσιάζει ένα ειδικότερο: έχει ως κέντρο αναφοράς τη ζωή ενός Ρωμανιώτη, του Νταβιτσόν (1832-1913), ουσιαστικά δηλαδή μιας περιόδου που εκτείνεται από τη σύσταση του νεοελληνικού κράτους, που δεν συμπεριελάμβανε την Ηπειρο, μέχρι και το 1913, έτος απελευθέρωσης και των Ιωαννίνων. Δηλαδή τα χρόνια που η Ηπειρος – και όχι μόνο – βίωσε το λυκόφως της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας αλλά και την ταυτόχρονη άνοδο στο προσκήνιο της Ιστορίας των εθνικών κρατών. Μια δηλαδή κρίσιμη μεταβατική περίοδο της πολυκύμαντης ιστορίας της.

Το βιβλίο γίνεται ιδιαίτερα ενδιαφέρον για τον Γιαννιώτη πολίτη, στον οποίο είναι και αφιερωμένο, γιατί ο συγγραφέας, παράλληλα με την εξιστόρηση της ζωής του Νταβιτσόν, αν και μη ιστορικός, ανατρέπει και αξιοποιεί πλήθος πηγών και των δύο πλευρών και ανασταίνει με θαυμαστή ενάργεια και διαύγεια τα πριν από την απελευθέρωση των Ιωαννίνων χρόνια. Χρόνια δηλαδή λιγότερο γνωστά στους πολλούς, που όμως συντήρησαν άσβηστη την ελπίδα της απελευθέρωσης.

Η επιτυχής έκβαση της Ελληνικής Επανάστασης αλλά και η επέκταση του νεοσύστατου ελληνικού κράτους με τους βαλκανικούς πολέμους συντελούνται σε μια ώρα που η τελευταία των αυτοκρατοριών αρχίζει να τρίζει εσωτερικά. «Οι γεωπολιτικές αλλαγές», κατά τον συγγραφέα, «που είχαν αρχίσει στη Δύση τουλάχιστον δύο αιώνες πριν, άγγιξαν και τα Γιάννενα. Οι αλλαγές αυτές προκλήθηκαν από την ανακάλυψη και ανάπτυξη από τους Δυτικοευρωπαίους καινούργιων θαλασσινών εμπορικών οδών προς την Απω Ανατολή και την Ινδία [...] και της οργάνωσης επιχειρήσεων μεγάλης κλίμακας. [...] Όλα αυτά οδήγησαν στη βιομηχανική επανάσταση και σε μια άνευ προηγουμένου οικονομική και τεχνολογική ηγεμονία της Δύσης δημιουργώντας μια άνιση κατάσταση μεταξύ Δύσης και Ανατολής [...] Για την Οθωμανική Αυτοκρατορία όλα αυτά τα κομμοίστορικά γεωπολιτικά γεγονότα σήμαιναν την αρχή του τέλους της». Ήδη από τα τέλη του 18ου αι., μετά την ήττα των Οθωμανών από τη Ρωσία και τη Συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή το 1774, «οι ευρωπαίοι ηγέτες άρχισαν πλέον να αντιμετωπίζουν την Τουρκία σαν τον μεγάλο ασθενή της Ευρώπης, έναν ασθενή τον οποίον επιχειρήσαν, αργά αλλά σταθερά, να οδηγήσουν στο τέλος του μέσα στον επόμενο ενάμιση αιώνα».

Αλλά και στο εσωτερικό της Αυτοκρατορίας συντελούνται αλλαγές, με αποκορύφωση την περίοδο 1839-1878, ενώ καθοριστική σημασία έχει το αυτοκρατορικό διάταγμα του 1839 με το οποίο «αναγνωρίστηκε η ισότητα των διαφόρων λαών και εθνοτήτων της Οθωμανικής

Αυτοκρατορίας». «Το τέλος του Κριμαϊκού Πολέμου και η επακόλουθη Συνθήκη Ειρήνης του Παρισιού έγιναν αφορμή για ένα νέο κύμα μεταρρυθμίσεων στο Οθωμανικό κράτος. Το 1858 [...] καθιερώθηκε ένας ποινικός κώδικας με γαλλική έμπνευση, τον οποίο έμελλε να εφαρμόσει αργότερα κατά τη δικαστική θητεία του ο Νταβιτσόν».

Στα χρόνια αμέσως μετά την Ελληνική Επανάσταση «αυξήθηκε και ο πληθυσμός των Ιωαννίνων. Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους δεν παρατηρήθηκε μόνο πληθυσμιακή ροή από οθωμανικά εδάφη προς την Ελλάδα, αλλά και αντίστροφα, από τον τότε ελλαδικό χώρο προς εδάφη που παρέμειναν οθωμανικά». Αρα και προς την Ηπειρο, και δη τα Ιωάννινα.

Στο νέο κλίμα που προέκυψε έζησε και έδρασε ο ήρωας του βιβλίου του Αλέξανδρου Μωυσή. Σε εφημερίδα της Κωνσταντινούπολης τον Απρίλιο του 1871 διαβάζουμε τα εξής: «Κατά τα νεομοιμένα διορίστησαν και εφέτος ως μέλη του γενικού διοικητικού συμβουλίου Ιωαννίνων οι κύριοι Αβεδίν Βέης και Ταλιάντ Αγάς εκ των Οθωμανών, ο Πάνος Σακελλαρίου και ο Αλκιβιάδης Λιάμπης εκ των χριστιανών και ο Δαβιτσόν Εφέντης εκ των Ισραηλιτών». Τα γεγονότα της περιόδου 1871-1876 παίρνουν τη μορφή μιας χιονοστιβάδας: «Το 1875, η καταμέτρηση των οικονομικών του κράτους έδειξε ότι οι συνολικές δαπάνες

ήταν 21% μεγαλύτερες από τα έσοδα». Από την άλλη πλευρά, «οι ξένοι πιέζαν την οθωμανική κυβέρνηση να κατοχυρώσει με σαφήνεια τα δικαιώματα των μη Μουσουλμάνων, και ιδιαίτερα των Χριστιανών». Προφανής συνέπεια όλων αυτών ήταν η υιοθέτηση Συντάγματος το 1876, στη δεύτερη κοινοβουλευτική περίοδο, της οποίας συμμετείχε και ο Νταβιτσόν Εφέντης από τα Γιάννενα.

Σημειώνω δύο ακόμα γεγονότα που χαρακτηρίζουν τόσο τον Νταβιτσόν όσο και την εποχή εκείνη στα Γιάννενα.

Το πρώτο: Στις 13 Φεβρουαρίου 1878 μια ομάδα μερικών εκατοντάδων ατόμων, ανάμεσα στους οποίους «νέοι εις αρίστας ανήκοντες οικογενείας εν οίς ο κ. Ζάππας [...] ο κ. Σπυρίδων Κοσκινάς [...] ο κ. Μίνος Αθ. Λάμπας κ.ά. [...] ίνα κηρύξωσι την ελευθερίαν αυτών». Το κίνημα απέτυχε και σύντομα 130 νέοι βρέθηκαν στα μουντρούμια του κάστρου προς αποκεφαλισμό. Οι νέοι τελικά απελευθερώθηκαν, ο ρόλος δε του Νταβιτσόν ήταν καθοριστικός «ώστε να του απονεμίει ο βασιλιάς Γεώργιος Α' της Ελλάδας τον αργυρό σταυρό του Τάγματος του Σωτήρος του ομώνυμου Τάγματος Αριστείας της Ελλάδας». Κατά τον συγγραφέα η κίνηση αυτή του Νταβιτσόν «είχε ανθρωπιστικό και όχι εθνικιστικό χαρακτήρα». Ετσι συνέβαλε καθοριστικά στην ομαλή συνύπαρξη των πολλών εθνοτικών και θρησκευτικών ομάδων, ιδιαίτερα σε αυτή την ταραγμένη

περίοδο της προοδευτικής αποδόμησης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της ανόδου των εθνικών κρατών με όλες τις συνέπειες που συνεπάγονταν αυτές οι μεταβολές στη ζωή των μειονοτήτων.

## Το μαντείο της Δωδώνης

Και το δεύτερο: Επί αιώνες κανείς δεν γνώριζε πού βρίσκεται το αρχαιότερο και σπουδαιότερο μαντείο της Δωδώνης. Στη λύση του μυστηρίου «κεντρικό ρόλο έπαιξε ο παππούς του Ανδρέα Παπανδρέου (από τη μητέρα του), ο Σιγισμούνδος Μινέικο, με οικονομική στήριξη και από τον Νταβιτσόν Εφέντη». Σε εφημερίδα της Κωνσταντινούπολης διαβάζουμε: «Ο μηχανικός του νομού Ιωαννίνων κ. Σιγισμούνδος Μινέικος ενταλείς να διαγράψη σχέδιον αμαξιτής οδοῦ από Πρεβέζης εις Ιωάννινα [...] ανεκάλυψε [...] περιφανή ερείπια, αρχαίας πόλεις, τειχών θεμελιών ναών, σωρείαν αγαλμάτων...» κ.λπ.

Ο Νταβιτσόν έζησε και έδρασε στο λυκόφως μιας αυτοκρατορίας και στο λυκαυγές των εθνικών κρατών. Ανήκε όμως σε μια θρησκευτική μειονότητα την οποία και πιστά υπηρέτησε, αφού υπήρξε για πολλά χρόνια ο φυσικός της ηγέτης και συνέβαλε στην ανεξίτηλη επίδραση της ρωμανιώτικης εβραϊκής κοινότητας στην πολιτική, οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή της

πόλης. Επέλεξε όμως και έζησε με κυρίαρχη μια ανθρωπιστική αξία. Βραβεύτηκε γι' αυτό και από τις δύο τότε αντιπαλές πλευρές και κατέθεσε ένα παράδειγμα οικουμενικής εμπέλειας. Σε κάθε περίπτωση εκείνο που έχει νόημα είναι ο άνθρωπος και η ζωή του.

Η Ιστορία είναι πάντοτε ένας διάλογος με το παρελθόν. Γιατί το παρελθόν μπορεί να αξιοποιηθεί από τον άνθρωπο και για τον εντοπισμό των καταγωγικών μας ριζών, κυρίως όμως για τον καθορισμό του προσανατολισμού μας στο μέλλον. Σε περίοδο μάλιστα κρίσης, όταν οι πεποιθήσεις των ανθρώπων ρευστοποιούνται, ο διάλογος αυτός είναι αναγκαίος. Πολύ περισσότερο σήμερα που τα προβλήματα της συνύπαρξης γίνονται ολοένα και πιο σύνθετα, πιο δυσδιερεύνητα, κυρίως όμως πιο οικουμενικά, αν όχι απολύτως οικουμενικά, όπως η κλιματική αλλαγή, το Μεταναστευτικό, η πανδημία, η διαρκώς παγκοσμιοποιούμενη οικονομία, κ.λπ., για την οποία επίλυσή τους το μόνο κριτήριο που μπορεί να υποσχεθεί μια κάποια λύση είναι ο σεβασμός στον άνθρωπο. Στην αξία του ως ατόμου και στα δικαιώματά του.

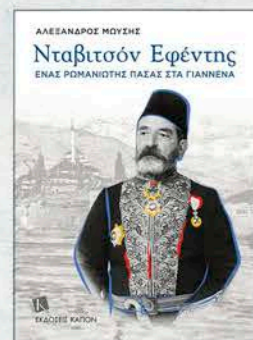
Η επίκληση του παρελθόντος μπορεί και πρέπει να δεσμεύει και την κατεύθυνση του

παρόντος, αλλά και του μέλλοντος, και κυρίως προς την κατεύθυνση του δυναμικά επερχόμενου, όπως θα έλεγε ο δικός μας Αξελός.

Οφείλουμε τις ευχαριστίες μας στον συγγραφέα του βιβλίου Αλέξανδρο Μωυσή που με τις άοκνες συνεχείς προσπάθειές του στην άλλη όχθη του Ατλαντικού συμβάλλει καταλυτικά στην ανάδειξη αθάνατων προσώπων και γεγονότων της ιστορίας μας. Είμαι σίγουρος ότι θα συνεχίσει με αμείωτη ένταση αυτή την προσπάθεια και σύντομα θα μας δώσει καινούργια δείγματα της δουλειάς του αξιοποιώντας γόνιμα και το πλούσιο φωτογραφικό αρχείο που του κληροδότησε η οικογένεια, και κυρίως ο πατέρας του Ραφαήλ Μωυσή.

Η κυκλοφορία πρόσφατα της αγγλικής μετάφρασης του βιβλίου θα συμβάλει ώστε οι χρήσιμες πληροφορίες του να γίνουν κτήμα περισσότερων συνανθρώπων μας, και κυρίως ιστορικών-ερευνητών, ανοίγοντας έτσι έναν δρόμο για τη διερεύνηση άγνωστων πτυχών της πολυκύμαντης ιστορίας της πόλης των Ιωαννίνων, της ρωμανιώτικης κοινότητάς της και βέβαια της Ηπείρου.

Ο Μωυσής Ελισάφ είναι δήμαρχος Ιωαννίνων



Αλέξανδρος Μωυσής  
ΝΤΑΒΙΤΣΟΝ ΕΦΕΝΤΗΣ, ΕΝΑΣ ΡΩΜΑΝΙΩΤΗΣ ΠΑΣΑΣ ΣΤΑ ΓΙΑΝΝΕΝΑ

Εκδ. Καπόν, σελ. 224  
Τιμή 15,90 ευρώ